

- 21 травня 2020 р. Кам'янець-Подільський: Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2020. С. 19–21.
7. Малишевська І. Актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2016. №13. С. 205–211.
  8. На допомогу батькам, що мають дітей з особливими потребами / Л.В. Борщевська, А.В. Зіброва, І.Б. Іванова та ін. Київ: Український інститут соціальних досліджень, 1999. 79 с.
  9. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/800-2019-п#Text>.
  10. Претворяя в життя ідеї інклюзивного образования: опыт соседних стран / под. редакцией Э.Кесялахти, С.Вярюнен. Рованиеми: Издательский Центр Лапландского Университета Рованиеми 2013. URL: https://narfu.ru/upload/medialibrary/84c/publikatsiya-pretvoryaya-v-zhizn-idei-inklyuzivnogo-obrazovaniya_-opyt-sosednikh-stran.pdf
  11. Суховієнко Н. А. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2018. 292 с.

ДОСВІД РОБОТИ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ДІАЛОГ» У СФЕРІ МИСТЕЦЬКОЇ ІНКЛЮЗІЇ: ЗДОБУТКИ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Калініна Лариса Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,*

доцент кафедри культурології,

Відокремлений підрозділу Миколаївської філії

Київського національного університету культури і мистецтв,

заступник директора ГО «Діалог»,

E-mail: larisakalinina825@gmail.com

Орлова Олена Вячеславівна,

кандидат культурології,

доцент кафедри культурології

Відокремлений підрозділу Миколаївської філії

Київського національного університету культури і мистецтв,

перекладач ГО «Діалог»,

E-mail: lena.orlova1609@gmail.com

За останні роки кількість людей, що мають інвалідність, зросла в Україні приблизно на чверть. І сьогодні їх майже 3 мільйони, із яких майже 170 тисяч – діти. Саме ця категорія людей, на жаль, досить часто бувають виключені з повноцінного життя громад.

Створення безбар'єрного середовища та послуг є обов'язковою умовою щодо реалізації прав і свобод людей з інвалідністю. Відповідно до Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю», вони мають право нарівні з іншими брати участь у всіх сферах життя і у культурному житті, зокрема, мати доступ до творів культури в доступних форматах.

Культура охоплює та поєднує в єдино-суцільну систему все духовне життя суспільства. Поза культурою неможливе життя людини і суспільства. Кожне нове покоління починає своє життя не тільки в оточенні природи, але й у світі матеріальних і духовних цінностей, створених попередніми поколіннями.

Культура – це матеріальні і духовні цінності. Цінність – це визначення у об'єкта матеріальної або духовної реальності, позитивного або негативного значення для людини і

людства. Лише для людини і суспільства речі, явища мають особливе значення, освячене звичаями, релігією, мистецтвом і культурою. Реальні факти, події, властивості не тільки сприймаються, пізнаються нами, але і оцінюються, викликаючи в нас почуття співучасті, захоплення, любові або, навпаки, почуття ненависті або презирства.

Все частіше у нашому житті люди стикаються з таким поняттям як «інклюзія» (включення). Однак більша частина суспільства все ще залишається осторонь цього процесу. Можливо, це відбувається через доволі слабе розуміння самого терміну «інклюзія», можливо через недостатній ідеологічний супровід, та, скоріше, через усі ці чинники разом. Досить часто це поняття «інклюзія» сприймається пересічним громадянином як певний специфічний процес.

Інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян без виключення у соціальному житті. Тобто, іншими словами, за своєю сутністю інклюзія – це побудова комфортного сучасного суспільства з рівними можливостями для усіх громадян, незалежно від їхніх фізичних чи психологічних особливостей.

Поняття «інклюзивний» є перехідним на шляху до створення комфортного соціального суспільства для усіх категорій населення. Зараз поняття інклюзії набуває актуальності в Україні передусім через впровадження системи інклюзивної освіти. Однак, як це часто буває у намаганні впровадити актуальну реформу забувають про системний підхід: суспільство – це єдиний унікальний організм і будь-яке нововведення потребує ретельної підготовки.

Зазначимо, що основними складовими інклюзії як процесу є:

- створення інформаційного та культурного підґрунтя для розвитку інклюзії;
- побудова інклюзивної інфраструктури;
- формування та розвиток інклюзивної культури суспільства;
- розвиток культурно-мистецької інклюзії.

Стосовно розвитку мистецької інклюзії, зазначимо, що на сучасному етапі вже з'являються та існують громадські ініціативи, що знаходять підтримку держави, існує державна програма з розвитку інклюзії в Україні.

Прикладом громадської ініціативи, яка має сприяє розвитку інклюзії є робота та досвід громадської організації «Діалог» м. Миколаєва.

Громадська організація «Діалог» розпочала свою роботу у 2005 році. Діяльність організації спрямована на допомогу психологічно уразливим і незахищеним верствам населення, велика увага приділяється дітям, молоді, жінкам, особам з інвалідністю та батькам, які виховують дітей з особливостями психологічного і фізичного розвитку.

Перший досвід роботи з дітьми та молоддю з інвалідністю учасники «Діалогу» отримали в 2006 р. під час здійснення першого волонтерського проєкту «Соціально-психологічна допомога хворим на онкологію дітям та їхнім родинам» на базі Миколаївської обласної дитячої лікарні.

У період з 2009 р. по 2014 р. ГО «Діалог» була ініціатором, координатором і головним виконавцем благодійного партнерського проєкту «Впровадження арт-терапії на Миколаївщині». Проєкт було підтримано Корпусом Миру США в Україні, відділом преси, освіти і культури Посольства США в Україні.

Під час здійснення проєкту було проведено сім міжнародних науково-практичних конференцій «Арт-терапія: інноваційний простір для підтримки фізичного, психічного і духовного здоров'я людини». В рамках цього проєкту було здійснено навчання та підготовка 100 кваліфікованих фахівців у галузі арт-терапії, провідними фахівцями з різних країн: Лінда Мак Карлей, засновниця інституту арт-терапії (Південний Техасі, США), Дорита Бергер музичний терапевт (США), волонтери корпусу миру, Антон Єжов, Андрій Старовойтов (Україна).

Другою спробою творчої роботи ГО «Діалог» стало створення психологічного театру «Арт-клас», акторами якого стали вчителі, психологи, студенти педагогічного університету. Було створено психологічну виставу «Острів», режисер-постановник Калініна Л. А. за

мотивами п'єси «Утюги» драматургічні з м. Одеси Анни Яблонської, яка передчасно загинула під час терористичного акту у московському аеропорту у 2009 р.

Саме ця вистава стала майданчиком для подальших творчих пошуків методів і технологій щодо позбавлення педагогічних працівників і психологів синдрому професійного вигорання. Учасники вистави приходили на репетиції стомленими і виснаженими після робочого дня, а після репетицій (на яких створювалася позитивна психологічна атмосфера), всі учасники відчували покращення настою, зміни у емоційно-психологічному стані та відновлення сил.

Психологічну виставу «Острів» театру «Арт-клас» було показано на VIII Всеукраїнському театральному фестивалі «Південні маски – 2010», вистава отримала диплом за кращу психологічну виставу фестивалю, також психологічна вистава «Острів» була показана на Міжнародному симпозіумі м. Ялта (2011 р.) і також отримала високу оцінку глядачів як психологічний засіб покращення психологічних станів сучасних педагогічних працівників.

Наступним етапом був соціальний проєкт «Лікарняні клоуни Миколаєва», який здійснювався на базі обласної дитячої лікарні (у період з 2012р. до 2017 р.).

З 2016 р. головним напрямком роботи та діяльності громадської організації стає впровадження та розвиток інклюзії, а також мистецької інклюзії в м. Миколаєві та Миколаївської області.

Проєкт «Переможці долі: театр особливих» був присвячений соціальній інтеграції молоді з інвалідністю та особливими потребами у громаду м. Миколаєва через створення «InclusiveTheater», надання неформальних освітніх послуг засобами мистецтва; формування усвідомленого ставлення громадян міста до осіб з інвалідністю як до рівноправних партнерів шляхом проведення спільних творчих заходів (2017 р.).

Проєкт було здійснено за підтримки департаменту молоді та спорту Миколаївської міської ради. Це дало можливість громадській організації «Діалог» створити незалежний, експериментальний альтернативний Inclusive театр «Переможці», який працює і розвивається дотепер.

Проєкт «Право на повноцінне життя особливих дітей Миколаївщини та їхніх родин» здійснювався за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США (2018 р.).

Проєкт «Життя чи доля? Особливі жінки Миколаївщини» було здійснено за підтримки ГО Центр «Жіночі перспективи» м. Львів, (січень – липень 2019 р.).

Проєкт «Фестиваль-лабораторія інклюзивних мистецьких практик: театр, література, хореографія, анімація, дизайн, музичне, образотворче, декоративне, фото та кіно мистецтво (скорочено «ФЛІМП») за підтримки Громадського бюджету м. Миколаєва стає переможцем конкурсів у номінації соціальні проєкти і отримує перемогу у 2019 р., 2020 р., 2021 р.

Фестиваль-лабораторія інклюзивних мистецьких практик «ФЛІМП» проводиться з метою розвитку мистецького та освітнього сектору для людей з інвалідністю (без вікових обмежень) шляхом створення спільноти творчих особистостей, бо люди з особливими потребами не завжди можуть повноцінно реалізовуватися та розкривати свій творчий потенціал, але це не означає, що вони не здатні до творчості й розвитку.

Головною ідеєю Фестивалю-Лабораторії «ФЛІМП» є те, що мистецтво людей з інвалідністю повинно викликати в глядачів не жаль та співчуття, а позитив, яскраві емоції, задоволення, захват і навіть здивування.

Під час реалізації проєкту люди з інвалідністю розвивають навички інклюзивної творчої співпраці, створюють та представляють мистецькі інклюзивні роботи та власні проєкти.

Проєкт «Неформальний інклюзивний майданчик» за підтримки Громадського бюджету м. Миколаєва стає переможцем конкурсів у номінації соціальні проєкти і отримує перемогу у 2020 р. та 2021 р. Саме цей проєкт єднає неформальну освіту дорослих і соціальну інклюзію

та надає можливості фахівцям, які працюють у галузі інклюзії, отримати нові знання та практичні навички для активного включення осіб з інвалідністю у всі сфери життя.

У серпні-грудні 2020 р. громадська організація здійснює проєкт «Нетворкінг – лабораторія: Тижні інклюзивної спільноти» за підтримки Департаменту праці і соціального захисту населення Миколаївської міської ради.

Члени громадської організації «Діалог» в рамках здійснення різних проєктів розвивають і науково-методичну складову впровадження і розвитку інклюзії.

Здійснено друк та розповсюдження таких науково-методичних посібників та наукових матеріалів:

- збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Арт-терапія: інноваційний простір для підтримки фізичного, психічного і духовного здоров'я людини» (2010 рік);
- методичний посібник «Сучасне театральне мистецтво-майданчик для висвітлення соціальних проблем» (2016 – 2017 рр.);
- науково-методичний посібник «Інклюзія як право на повноцінне життя» (2019 р.);
- методичний посібник «Кращі інклюзивні практики Миколаєва» (2019 р.);
- методичний посібник «Неформальний інклюзивний майданчик: з досвіду роботи» (2020 р.);
- методичний посібник «Від арт-терапії до мистецької інклюзії» (2020 р.).

У 2021 р. заплановано видання методичного посібника «Кращі світові інклюзивні мистецькі практики».

Досвід роботи ГО «Діалог» презентується і науково-методичних конференціях в Україні та за її межами. У 2019 р. на V Всеукраїнській науково-методичній конференції «Стан та перспективи культурологічної науки в Україні» кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри культурології, зам директора ГО «Діалог» Калініною Л.А. було зроблено доповідь на тему: «Мистецька інклюзія: досвід, проблеми, перспективи»; у 2020 р. на VI Всеукраїнській науково-методичній конференції «Стан та перспективи культурологічної науки в Україні» Калініна Л.А. виступала з доповіддю на тему: «Соціально-культурний контекст «Фестивалю-Лабораторії інклюзивних мистецьких практик: театр, література, хореографія, анімація, дизайн, музичне, образотворче, декоративне, фото та кіно мистецтво «ФЛІМП».

Калініна Л.А. брала участь у роботі Міжнародного педагогічного марафону «ARTSFORHEARTS 2020», проєкту – переможця Програми «Навчання. Обміни. Резиденції. Дебюти» Українського культурного фонду Міністерства культури та інформаційної політики України. Було підготовлено, презентовано та проведено 02 жовтня 2020 р. вебінар на тему: «Мистецька інклюзія міста Миколаєва: досвід, проблеми, перспективи».

Діяльність «Діалогу» спрямована також і на творчий розвиток та реалізацію своїх творчих можливостей учасників різних проєктів і спрямована на знайомство та залучення до різних мистецьких практик: вистав, виставок, фільмів.

Члени організації першими в м. Миколаєві та Миколаївської області опанували методику створення документальних вистав і розпочали складну і плідну роботу по впровадженню цієї мистецької практики у м. Миколаєві, навчаючи та створюючи документальні вистави, а саме:

- 2013 р. «Йшов трамвай» документальна вистава режисер-постановник Калініна Л.А. про місто його мешканців та соціальні проблеми Миколаєва (створена за власні кошти організації);
- 2015 р. «Почуй мене, мамо...» документальна вистава режисер-постановник Калініна Л.А. про стосунки у родинах, за підтримки Посольства Німеччини;
- 2016 р. «Кардіограма байдужості» документальна вистава режисер-постановник Калініна Л.А., за підтримки Посольства Німеччини;
- 2017 р. «Концерт для Землі» документальна вистава режисер-постановник Калініна Л.А.

про екологічні проблеми міста та документальний фільм «Концерт для Землі» за підтримки Британської Ради а в Україні;

- 2017 р. «Досить...» документальна вистава режисер-постановник Калініна Л.А. про сучасні проблеми сьогодення;

- 2019 р. «Вернісаж почуттів» документальна вистава режисер-постановник Калініна Л.А., акторами якої були батьки, що виховують дітей з інвалідністю, за підтримки Посольства США;

- 2019 рік. «Країна ФЛІМП» інклюзивна театральна хореографічно-музична феєрія режисер-постановник Калініна Л.А., за підтримки Громадського бюджету м. Миколаєва.

- 2020 р. «Кроки» документальна вистава режисер-постановник Калініна Л.А. про історії успіху осіб з інвалідністю за підтримки департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради;

- 2020 р. «Квітка ФЛІМП» інклюзивна хореографічно-музична феєрія режисер-постановник та хореограф Виноградов О.Ю., за підтримки Громадського бюджету м. Миколаєва.

Громадська організація «Діалог» у рамках декількох проектів здійснила створення документальних фільмів, а саме:

- 2019 р. «Особливі діти» документальний телевізійний проект у 3-х частинах за підтримки Посольства США.

Для кожного окремого проекту створено окрему Групу яку моно знайти у Фейсбук. Всі версії роботи ГО «Діалог» є у вільному доступі. З відео версіями проектів, вистав, презентацій, звітів можна познайомитися за посиланням: https://www.youtube.com/channel/UCNTm3P_e6McrU9kKtpbTyPg

З більш розширеною та детальною інформацією щодо діяльності ГО «Діалог» можна ознайомитись за посиланням: <https://www.facebook.com/dialog12.12.2005/?ref=bookmarks>

КОНЦЕПТОСФЕРА ТА ЗМІСТ ПІДРУЧНИКА «СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ» ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кобильченко Вадим Володимирович,

доктор психологічних наук,

*старший науковий співробітник, головний науковий
співробітник відділу освіти дітей з порушеннями зору,*

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

E-mail: vadimvk@ukr.net

Омельченко Ірина Миколаївна,

доктор психологічних наук,

*старший науковий співробітник, старший науковий
співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу*

дітей з особливими потребами,

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

E-mail: iraoemel210781@ukr.net

Актуальність створення підручника зі спеціальної психології більш ніж на часі, позаяк підготовка сучасного фахівця-психолога в системі вищої педагогічної освіти визначається процесами, що відбуваються в соціальному й культурному середовищі, зростаючими вимогами до якості професійної підготовки й рівня розробленості ефективних засобів для досягнення достатнього науково-методичного рівня навчання.